

Važna karika u povijesti hrvatskoga jezika

Mario Grčević. *Das kroatische volkssprachliche Missale Romanum des XVI. Jahrhunderts. Philologisch-linguistische Untersuchung mit photomechanischer Reproduktion der Handschrift »Neofiti 55«*. Zagreb: Studia Croatica – Universitas studiorum Zagradiensis, 2021., 508+406 str.

Dvosveščano izdanje koje se nalazi pred nama izišlo je kao drugi naslov u novopokrenutoj biblioteci »Izdanja na stranim jezicima« Fakulteta hrvatskih studija, a plod je rada na doktorskoj disertaciji koju je Mario Grčević, profesor na istome fakultetu, obranio 2005. na Sveučilištu u Mannheimu. Prvi je svezak, standardnih dimenzija (170x240 mm), autor-ska studija, a drugi, dvostruko većega formata (240x340 mm), fotomehanička reprodukcija rukopisa kojim se rad bavi. Taj je otisak komplementaran s transkripcijom teksta koju su priredili Ciro Giannelli i Sante Graciotti te je izdali u Vatikanu 2003. Grčevićeva je, pak, studija dosad bila objelodanjena samo u elektroničkoj inačici, i to na mrežnoj stranici repozitorija Sveučilišta u Mannheimu.

Autor u uvodnome poglavlju (»Einführung«, 13–23) govori o začetcima crkvenoslavenske liturgije među Hrvatima te razvoju glagoljaštva i nastanku glagoljskih misala na ovim prostorima, što ga dovodi do fokusa na liturgiju na narodnom jeziku i pojavu za nju potrebnih tekstova (u prvom redu lekcionara, pseudomisala i misala, a kasnije i rituala). Na koncu navodi ciljeve rada i metode kojima se poslužio za njihovo ostvarenje. Grčevićeva je nakana obraditi rukopis »Neofiti 55« (*Naredba misala po običaju rimskoga dvora*) – najraniji Rimski misal pisan hrvatskim jezikom i jedini koji je nastao prije 17. stoljeća, čuvan u *Biblioteca Apostolica Vaticana* – i to na način da kombinacijom unutarnje analize i razmatranja kontekstualnih podataka otkrije predloške na temelju kojih je tekst nastao.

U drugome je poglavlju (»Allgemeines über die Handschrift«, 25–36) rukopis predstavljen. Ovdje se nalaze njegov kodikološki opis, pretpostavke o njegovu geografskom ishodištu (dubrovačko područje), vremenu nastanka (16. stoljeće) i sastavljaču (još neutvrđeno), bilješke o izgledu teksta i pogreškama u pisanju te sažetak višedesetljetne zamršene geneze Giannellijeva i Graciottijeva izdanja.

Jezgreni se dio Grčevićeve studije sastoji od dvije cjeline: prvo se u tri- ma poglavlja detaljno opisuju grafijska i jezična svojstva teksta, a potom se propituju uvjeti i način njegova nastanka.

Poglavlje »Graphematik« (37–73) upozna nas s načinom interpun- giranja, pisanja velikih slova i skraćivanja riječi u rukopisu, ali njegov je glavni predmet zapisivanje različitih glasova i glasovnih skupina. Pitanji- ma prozodijskih značajki idioma kojim je tekst pisan te glasovnih promje- na koje se u njemu očituju bavi se poglavlje »Zur Phonologie, Phonetik und Orthographie« (75–162). Posljednje poglavlje ove skupine, ujedno naj- obimnije u cijeloj knjizi (»Morphologie«, 163–281), pokriva tvorbu i pro- mjenu imenica, pridjeva, brojeva, zamjenica i glagola, s povremenim osvr- tanjem na sintaksu. Autor sve razine analize kontekstualizira dovodeći ih u svezu s drugim suvremenim tekstovima i sa sekundarnom literaturom.

U poglavlju »Die Entstehungsgeschichte der *Naredba*« (283–369) Grč- ević na temelju grafematičke, tekstološke i jezične analize, povremeno di- jalogizirajući s novijim studijama, utvrđuje na temelju kojih je predložaka misal nastao. Ovdje vrijedi prenijeti njegove zaključke. *Naredba* je najvećim dijelom prepisana iz danas izgubljenog latiničnog predloška, koji je izve- den iz najmanje dva ćirilična teksta (lekcionara s konca 15. stoljeća i misala iz polovice 16. stoljeća), tri latinična misala (iz 16. stoljeća), još jednog vje- rojatno latiničnog misala i jednog psaltira neutvrđena pisma. Ranija (i ma- nje jasna) povijest teksta upućuje na glagoljske predloške.

U ovako opširnom svesku osobito je koristan sažetak spoznaja do ko- jih je autor došao svojim istraživanjem (»Zusammenfassung«, 371–392). On prati strukturu prethodnih četiriju poglavlja i predstavlja sintetički opis je- zika kakav je zatečen u rukopisu i pisma kojim je zabilježen te zaključke o nastanku teksta.

Studija je opremljena slikovnim priložima, analitičkim tablicama, po- pisom kratica (»Abkürzungen«, 395–396), popisom literature (»Literatur- verzeichnis«, 399–413) i kazalom citiranih riječi (»Index zitierter Belege«, 415–508).

Svaki tekst koji je u povijesti nekoga jezika prvi *sui generis* samim time izaziva pozornost. Disertacija Marija Grčevića, sada dostupna kao knjiga i popraćena reprodukcijom izvornoga rukopisa koji obrađuje, bavi se jed- nim upravo takvim tekstom i ugrađuje spoznaje o njemu u korpus posto- jećega znanja o povijesti hrvatskoga jezika. Eksplicitna prisutnost ove stu- dije u domaćoj znanstvenoj zajednici nužno će pojačati njezinu vidljivost i omogućiti joj da i neposredno doprinese proučavanju razvoja našega jezi- ka, i to u jednomu od njegovih slabije istraženih razdoblja.

Drugi svezak, pretisak, omogućuje susret s izvornim tekstom, dalekim od nas vremenski, ali jezično poprilično bliskim. Naime, i današnjem je govorniku hrvatskoga on najvećim dijelom razumljiv. Ako je, kako je razborito očekivati, zbog pragmatične funkcije ovoga teksta njegov jezik bliži govornom idiomu puka nego što su to stilizirani izričaj književnih djela i formulaični registar administrativnih spisa, može se reći da se čitajući ga najviše približavamo jeziku kakvim su u svakodnevnom životu govorili ondašnji Hrvati, a koji je jedan od ishodišta modernoga hrvatskoga. Promatranje ove vrste tekstova na osobit način osvještava taj kontinuitet, koji i danas živimo i koji je središnja sastavnica onoga što jesmo. Zato nam ono omogućuje i bolje razumijevanje samih sebe.

Šime Demo